وتەی حەڤدەهەم

بسم الله الرحمن الرحيم

(إنَّا جَعَلْنَا مَا عَلى الاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلاً * وَاِنَّا لَجاعِلُونَ ما عَلَيْها صَعيداً جُرُزاً) (الكهف: ٧=٨).

(وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا اِلاّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ) (الأنعام:٣٢).

(ئەم وتەیە بریتی‌یە لـە دوو مەقامی بلّند و پاشکۆیەکی درەخشان)

مەقامی یەکەم

بەدیهێنەری میهرەبان و ڕۆزیدەری بەخشندە و سنعەتکاری دانا ئەم دنیایەی لە شێوەی جەژنێکی شاد و ئاهەنگێکی بەسامو شکۆ و فیستیڤاڵێکی مەزندا بۆ جیهانی "گیان"ەکان و ڕۆحانییات داناوە و، بە ئاسەوارە ناوازەکانی ناوە جوانەکانی خۆیشی ئارایشتی داوە و، جەستەیەکی لەبار و شیاویشی بە قەد باڵای هەموو ڕۆحێکی چ بچووك و چ گەورە و چ بەرزو چ نزم پۆشیوە. ئنجا هەست و شعوور و هەموو ئەو شتانەشی پێ بەخشیوە کە پێویستی پێیان دەبێت بۆ سوودوەرگرتن لەو نیعمەتە جۆراوجۆرە لەژمارەبەدەرانەی کە لەو جەژنە شاد و ڕەنگینەدا بڵاوکراونەتەوە و لەو فیستیڤاڵە مەزنەشدا پێش‌چاو خراون..

هەروەها ئەو بەدیهێنەرە میهرەبانە "بوون"ێکی بەرجەستەی "ماددی"ی بە هەموو یەکێ لەو گیانانە بەخشیوە و، تەنها بۆ یەك جار بۆ لای ئەو جەژن و فیستیڤاڵەی ناردووە و، پاشان ئەو جەژنە (بە کات و شوێن یەکجار فراوانە)ی بەسەر چەند ڕۆژ و بەشەکانی یەك ڕۆژدا دابەش کردووە و، بەم پێیە هەموو چەرخ و ساڵ و وەرز و ڕۆژ و هەموو بەشێکی ڕۆژی کردووە بە فیستیڤاڵێکی خۆش و بەرز و جەژنێکی شاد و بلّند و نمایشێکی گشتی بۆ تاقمێك لە بەدیهاتووە گیانلەبەرەکان و دروستکراوە

ڕووەکی‌یەکانی خۆی، بە تایبەت ڕووی زەوی و بە تایبەت‌تریش لە وەرزی بەهار و هاوین‌دا.

بەم جۆرە، ئەو بەدیهێنەرە میهرەبانە، چەندین جەژنی یەك لە دوای یەك بۆ سەرجەم تاقم و جۆرەکانی بەدیهاتووە تەواو بچووکەکانی خۆی دەهێنێتەکایەوە، بە ڕادەیەك جوانی و قەشەنگیی ئەو جەژنە سەرنجی ڕۆحانی‌یەکانی ناو چینە بەرزەکان و مەلائیکەتان و ئەهلی ئاسمانەکان بۆ بینینی ڕادەکێشێت و، ڕوانینی بیریارانیش بە چێژێکی هێندە بڵند کە ژیری لە پەی پێ‌بردنی‌دا دەستەوسانە، بۆ موتالاکردنی کەمەندکێش دەکات.. کەچی ئەم میوانداری‌یە خوایی و جەژنە پەروەردگاری‌یە و ئەو درەوشانەوەیەی ناوی "الرحمن والمحيي" کە تیایاندا دەردەکەوێت ئاوێتەی مردن و جودایی دەبن، چونکە ناوی "القهار والمميت"ی خوای گەورەیان لە بەردەمدا ڕاست دەبێتەوە! ئەمەش بە ڕواڵەت لەوانەیە لەگەڵ هەمەلایەنیی ئەو میهرەبانی‌یەی خوای گەورەدا یەك نەگرێتەوە کە لەم ئایەتەدا باسکراوە: (**وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيء**) (الأعراف:١٥٦).

بەڵام لە ڕاستی‌دا چەندین لایەنی زۆر هەن کە گونجاوی و پڕاوپڕیی ئەم کارەیان لەگەڵ میهرەبانیی خواوەندا تێدا دەردەکەوێت، وا لێرەدا تەنها یەك لایەنیان لە خوارەوەدا باس دەکەین:

پاش تەواوبوونی نمایشە پەروەردگاری‌یەکانی یەك بە یەکی ئەو دەستە و تاقمانە و هاتنەدیی ئەو ئەنجامانەی کە لەو نمایشەدا جێی مەبەستن، بەدیهێنەری میهرەبان و بەخشندە، لە ڕووی میهرەبانی‌یەوە، تاسە و ئارەزووی حەوانەوە بە هەموو یەکێ لەو تاقمانە دەبەخشێت و مەیلی گواستنەوەیان بۆ جیهانێکی تر دەداتێ و بە چەند شێوەیەکی بێزاری و نەفرەت، لە دنیا بێزاریان دەکات.

خۆ کاتێکیش کە دەستیان لە ئەرکی ژیان پێ هەڵدەگرێت و، لە کارمەندی‌یەکانی ئەستۆیان دەرباز دەکرێن و، مۆڵەت دەدرێن،

بەدیهێنەری میهرەبان تاسەمەندی و ئارەزوویەکی بەتین بۆ ڕۆیشتن بەرەو نیشتمانی ڕاستەقینە، بە گیانی ئەوان دەبەخشێت..

هەروەك خوای گەورە پلەی شەهیدی بەو سەربازە دەبەخشێت کە لە پێناوی خزمەت‌گوزاری و ئەرکی جیهاددا مردبێت و.. هەروەك ئەو مەڕەی لە دنیادا کراوە بە "قوربانی" لە دوارۆژدا بوونێکی ماددیی پێ دەبەخشێت و پاداشتی دەداتەوە و وەك بوراق خاوەنەکەی بەسەر پردی سیراتدا دەپەڕێنێتەوە..

لە میهرەبانیی ئەو خواوەندە بەخشندە میهرەبانەوە هەرگیز بە دوور نازانرێت کە لە گەنجینەی میهرەبانیی فراوانی خۆیەوە پاداشتێکی ڕۆحانی و مەعنەویی ئەوتۆ بەو گیانلەبەرو زیندەوەرانەش ببەخشێت کە لەگەڵ توانا و لێهاتنی ئەواندا بگونجێت، پاش ئەوەی کە لە دنیادا گیرۆدەی گەلێ گیروگرفت بوون و، لە دەمی ئەنجامدانی کارمەندی‌یە فیتری‌یە تایبەتی‌یەکانیاندا تیاچوون کە پەروەردگار خستبوویە ئەستۆیانەوە و، لە کاتی گوێڕایەڵیی فەرمانەکانی خواوەندا گەلێ ماندووبوونیان هاتەڕێ. ئەمەش بۆ ئەوەی کە لە دەمی بەجێ‌هێشتنی دنیادا ئازاری سەخت نەچێژن و پڕ بە دڵ لەو چارەنووسە ڕازی و دڵنیا بن. ولا یعلمُ الغیبَ إلاّ الله.

بەڵام مرۆڤ کە بەڕێزترینی گیانلەبەرانە و، لە ڕووی چەندایەتی و چۆنێتیشەوە لە هەموو زیندەوەران زیاتر سوود لەم جەژنە وەردەگرێت، بە سۆز و میهرەبانیی خوای گەورە، حاڵەتێکی شەوق و تاسەی ڕۆحیی پێ دەبەخشرێت کە لەم دنیایەی پێوەی گیرۆدە بووە بێزاری دەکات، تاکو بە ئاسایش و دڵنیایی و ئارامی بەرەو ئەودنیا بپەڕێتەوە. ئنجا ئەو ئادەمیزادەی کە مرۆڤایەتی‌یەکەی نوقمی گومڕایی نەبووبێت، سوود لەو حاڵەتە ڕۆحی‌یە وەردەگرێت و بە دڵێکی پڕ لە دڵنیایی ئیمان لە دنیا کۆچ دەکات.

وا بۆ نموونە پێنج دانە لەو ڕووانە باس دەکەین کە ئەو حاڵەتە ڕۆحی‌یە بۆ مرۆڤ فەراهەم دەهێنن:

ڕووی یەکەم: لەگەڵ سەرهەڵدانی پیریی مرۆڤدا بەدیهێنەری میهرەبان مۆری تیاچوونو نەمان بەسەر ڕوخساری شتانی دنیایی سەرنجبزوێن و لەخشتەبەردا پیشانی ئادەمیزاد دەدات و، واتا و ناوەرۆکە تاڵەکانی ئەو شتانەی تێ دەگەیەنێت. ئەمەش وا لە مرۆڤ دەکات کە دنیای لە بەرچاودا ببێزرێت و لە بریی ئەم شتە فانی و لەناوچووانە، بە پەلە بە دوای شتانی باقی و هەمیشەییدا بگەڕێت.

ڕووی دووهەم: خوای گەورە، تاسە و نیاز لە هەست و نەستی مرۆڤدا دادەنێت بۆ کۆچ کردن بەرەو ئەو جێیەی کە لە سەدا نەوەدونۆی خۆشەویستانی هاوپەیوەندی و هاوڕێی کۆچیان بۆ کردووە و لە جیهانێکی تردا نیشتەجێ بوون. ئەم خۆشەویستییە گەرمو گوڕە پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێت کە بە خۆشی و شادمانی پێشوازی لە مردن بکات.

ڕووی سێهەم: بەدیهێنەری میهرەبان، چ لە ڕێی قورسیی باری ژیان و چ لە ڕێی ئەرکەکانی گوزەرانی ئەم دنیایە و لە ڕێی چەندین شتی ترەوە، مرۆڤ دەخاتە دۆخێکی وەهاوە کە هەست بە لاوازی و دەستەوسانیی نەبڕاوەی خۆی بکات. بەمەش ئارەزوویەکی بەتینی تێدا پەیدا دەکات بۆ پشوودان و حەوانەوە و تاسەیەکی بێگەردیشی پێ دەبەخشێت بۆ کۆچ کردن و ڕۆیشتنی بەرەو چەند خانە و لانەیەکی تر.

ڕووی چوارەم: خوای گەورە بە نووری ئیمان بۆ مرۆڤی ئیمانداری ڕوون دەکاتەوە کە "مردن" لەناوبردن(إعدام) نییە، بەڵکو جێگا گۆڕینە و.. "گۆڕ"یش دەمی بیرێکی قووڵ نییە، بەڵکو دەرگایەکە بەسەر چەند جیهانیکی نوورانیدا خراوەتە سەرپشت و، "دنیا"ش بە هەموو جوانی و ئارایشتەکانیەوە لە چاو فراوانی و جوانیی دواڕۆژدا لە حوکمی بەندیخانەیەکی تەنگ و تاردایە. خۆ گومان لەوەشدا نییە کە: دەرچوون لە بەندیخانەی دنیاو، ڕزگاربوون لە تەنگوتاریی گیر و گرفتەکانی و، ڕۆشتن بۆ باخ و بێستانی بەهەشتەکانی دواڕۆژ و، گواستنەوە لەو بارودۆخانەی کە ژیانی ماددیی پڕ لە بێزاری لە مرۆڤ لێڵ دەکەن بەرەو

جیهانی حەوانەوە و دڵنیایی و، فڕینی "گیان" و خۆدەربازکردنی لە غەڵبەغەڵبی نێوان بوونەوەران و شادبوونی بە ئامادەیی حوزووری خوای پەروەردگار، کە سەرتاپا ڕەزامەندی و دڵنیایی و هێمنی‌یە، هەموو ئەمانەی باس‌کران، لە ڕاستی‌دا، بریتین لە گەشتێك بەڵکو لە بەختەوەری‌یەکی ئەوتۆ کە شایانی ئەوەیە هەزار و یەك قوربانیی لە پێناودا بدرێت!

ڕووی پێنجەم: هەرکەسێك گوێ لە قورئانی پیرۆز ڕابگرێت، خوای گەورە ئەو زانستی حەقیقەتەی فێردەکات کە لەو قورئانەدایە و، بە نووری حەقیقەتیش ماهییەتی دنیای پێ دەناسێنێت، هەتا وای لـێ دێت خۆشەویستیی دنیا بە لایەوە دەبێت بە کارێکی بێ‌نرخ و بێ‌واتای ئەوتۆ کە تەنانەت شایانی ئاوڕلێدانەوەشی نەبێت. واتە پێی‌دەڵێت و بۆیشی دەچەسپێنێت کە:

دنیا کتێبێکی پەروەردگاری و صەمەدانیی وەهایە کە لە بەرچاوی خاوەن هەستان‌دا کراوەتەوە و، پیت و وشـەکانیشـی نوێنەری خۆیان نین بەڵکو بەڵگەن لەسەر زات و سیفەت و ناوە جوانەکانی بەدیهێنەریان.. لەبەر ئەوە، تۆش لە واتاکانیان تێ‌بگە و وەریان بگرە و، نەخش و نیگارەکانیان فەرامۆش بکە و، ئنجا بڕۆ ڕێی خۆت بگرەبەر..

هەروەها بزانە کە: ئەم‌دنیا کێڵگەی ئەودنیایە.. کەواتە شتی باشی تێدا بچێنە و بەروبووم و داهاتەکانیشی دروێنە بکە و بیان‌پارێزە و، خەوش و چەپەڵی‌یە فانی‌یەکانی فەرامۆش بکە..

هەروەها بزانە کە دنیا: چەند کۆمەڵە ئاوێنەیەکی یەك لە دوای یەکن. کەواتە لەگەڵ ئەو کەسەدا ئاشنا ببە کە تیایان‌دا دەردەکەوێت و، ڕووناکی‌یەکانی ئەو ببینە و، لە واتای ناوە جوانەکانی تێ‌بگە کە لەو ئاوێنانەدا دەردەکەون و، خاوەنی ئەو ناوانەت خۆش بوێت و پەیوەندی بەو پارچە شووشانەوە مەبەستە کە هەموو دەم و ساتێك شکان و نەمانیان لە ڕێ‌دایە..

هەروەها بزانە کە دنیا: جێگایەکی کاتیی بازرگانی‌یە، کەواتە تەنها سەرگەرمی ئەو کڕین و فرۆشتنە بە کە خراوەتە ئەستۆت و، بە

هەناسەبڕكێ دوای ئەو كاروانانە مەكەوە كە بەجێیان هێشتوویت و فەرامۆشیان كردوویت، دەنا بە ناحەق ماندوو دەبیت..

دڵنیابە ئەم دنیایە سەیرانگایەكی كاتی‌یە.. لەبەر ئەوە، تۆش تەنها بۆ مەبەستی پەند و ئامۆژگاری سەیرانی تێدا بكە و چاوی پێدا بگێڕە و، بە وردی سەرنجی ئەو ڕووە جوانە شارراوەیە بدە كە ڕووی لە خواوەندی باقی و خاوەن جوانی‌یە و، پشت لەو ڕووە چەپەڵە ناشیرینە هەڵبكە كە ڕووی لە هەوا و ئارەزووی نەفسە. لەو كاتەش‌دا كە پەردەكان دادەدرێنەوە و ئەو دیمەنە جوانانەت لە بەرچاودا دادەپۆشن، تۆ وەك منداڵی نەفام بۆیان مەگری!

هەروەها دڵنیابە ئەم دنیایە: میوانخانەیە و تۆش میوانێكی ڕێزلێ‌گیراویت تیای‌دا. كەواتە هەر تەنها بە ئیزن و فەرمانی خانەخوێ و خاوەنی میوانداری‌یەكەت بخۆ و بخۆرەوە، پاشان سوپاسگوزاریی خۆتی پێشكەش بكە. پاشان كە ماوەی میوانداری تەواو بوو، بەجێی بهێڵە و ئاوڕ بۆ دواوە مەدەرەوە! نەكەی خۆت لە شتانێك‌دا هەڵبقورتێنیت كە هیچ پەیوەندی‌یەكیان بە تۆوە نی‌یە و هیچ سوودێكت پێ ناگەیەنن! هەرگیز خۆت بەو كارانەی دنیاوە سەرقاڵ مەكە كە دەڕۆن و بەجێت دەهێڵن.

بەم جۆرە و بەم چەشنە ڕاستی‌یە ڕوون و ئاشكرایانە، خوای گەورە گەلێ ئازاری جودایی دنیا لەسەر شانی مرۆڤ سووك دەكات. تەنانەت خوای گەورە بە دەرخستنی نهێنی‌یەكانی دنیا و ئاسەوارێكی میهرەبانی‌یە فراوانەكەی خۆی لە هەموو كار و هەموو شتێك‌دا، جودایی دنیا لای كەسانی وریا و بێدار خۆشەویست دەكات!

هەروەك قورئانی پیرۆز ئاماژە بۆ ئەم پێنج ڕووە دەكات، چەندین ئایەتی پیرۆزی تریش هەن كە ئاماژە بۆ چەند ڕوویەكی تری تایبەتی دەكەن.

دەسا بەدبەختی بۆ ئەو كەسەی كە هیچ بەشێكی لەم پێنج ڕووە دەست نەكەوتبێت!

مەقامی دووهەمی

وتەی حەڤدەهەم[1]

سکاڵا بەڵایە

کاکی داماوی بێچارە! واز لە سکاڵا و هاوار بهێنە و، پشت بە خوای گەورەی خۆت ببەستە..

چونکە سکاڵا = خۆی لە خۆیدا = بەڵایەکی ئاوێتەی بەڵایە و گوناهێکە لە دووتوێیی گوناهباریدا.

* * *

گەر بە بۆنەی ئەم بەڵایەتەوە "بەڵابەخش" بناسیت و بیدۆزیتەوە، ئەوا بەڵاکەت لە ڕاستیدا دەبێت بە بەخششێکی مەزن و سەفایەکی یەکجار زۆر.

کەواتە واز لە سکاڵا بهێنە و، قازانجی شوکرانەبژێری دەستی خۆت بخە، چونکە زەردەخەنەی گوڵ لە شەوقی ڕووی: "بولبولی عاشقیەتی"!

* * *

ئەوەتا دنیاکەت = بە بێ خواناسی = سەرانسەر ئازارە و هەردەم ڕوو لە نەمانە.

کەواتە وەرە لەم بەڵایەدا پشت بە خوا ببەستە..

بۆچی بەم جۆرە لە دەست بەڵایەکی بچووك هاوار دەکەیت، کە لە هەمان کاتدا پڕ بە دنیا کۆڵی بەڵات لەسەر شانە؟!

* * *

زەردەخەنەی "تەوەککول" لە ڕووی بەڵادا بنوێنە، با ئەویش بە پێکەنین بەرەو ڕووت بێتەوە..

چونکە هەتا ئەو لە پێکەنیندا بێت، ئەوا هێدی هێدی بچووك دەبێتەوە، تا بە تەواوی نامێنێت.

* * *

کاکی لەخۆبایی! بزانە کە بەختەوەریی دنیا لەوەدایە: وازی لـێ بهێنرێت..

گەر باوەڕت بە خوا هەیە، ئەوا تەنها ئەوت بەسە، با واز لە هەموو دنیایش بهێنیت، چونکە ئەو کاتە هەموو شتێکت لەگەڵدا دەبێت.

* * *

خۆ ئەگەر لە خۆیشت ڕازی بیت، ئەوا تیادەچیت و، هەرکارێکیش بکەیت، هەموو شتێك لە دژت ڕادەوەستێت.

کەواتە لە هەردوو حاڵەکەدا = چار نی‌یە = دەبێ دەستی لـێ هەڵبگریت.

* * *

وازهێنانیش لە دنیا بریتی‌یە لەوەی کە بزانیت: دنیا موڵکی خوایە و، دەبێ بە ڕوخسەت و ناوی خۆیەوە بۆی بڕوانرێت.

ئەگەر بازرگانی‌یەکی قازانجبەخشت دەوێت، ئەوا لەوەدایە کە: ئەم تەمەنە فانی و تیاچووەت بە تەمەنێکی هەمیشەیی و بێ کۆتایی بگۆڕیتەوە.

* * *

خۆ ئەگەر هەوا و ئارەزووەکانی نەفسیشت دەوێت، ئەوا بزانە ئەو ئارەزووانە، لەناودەچن و بێ‌نرخ و لاوازن.

گەر چاو بە ئاسۆکانی دەرەوەی خۆیشتدا دەگێڕیت، ئەوا بزانە کە هەر هەموویان مۆری فەنایان لەسەر نەخشاوە.

* * *

کەواتە دنیا شایانی کڕین نی‌یە! چونکە کەرەسەکانی ناو ئەم بازاڕە تێکڕا ساختە و قەڵبن!

لەبەر ئەوە، تۆیش دەستی لـێ دابشۆ و هیچی لـێ مەکڕە و تەنها بە ناویدا گوزەر بکە، چونکە کەرەسەی ڕەسەن بۆ ماوەی دوای دنیا ئامادە کراوە!

[1] ئەم بڕگانەی مەقامی دووهەم لە شیعر دەچن، بەڵام شیعر نین و مەبەستی هۆنینەوەیان تێدا ڕەچاو نەکراوە، بەڵکو تەواویی هۆنینی ڕاستی‌یەکانی، وای لێ کردووە شێوەیەکی هۆنراو بگرنە خۆیان. (دانەر)
ئێمەش لە کاتی وەرگێڕانی‌دا بۆ کوردی، بە وێنەی چاپە عەرەبی‌یەکە، تەنها ناوەرۆکمان ڕەچاو کردووە. (وەرگێڕ)

نامۆیانی سەرسامی

(لەسەر چلەپۆپەی درەختی "شاتوو"ی بە پیت و پیرۆزدا سەعیدی کۆن ئەم ڕاستی‌یانەی بە زمانی سەعیدی نوێ باس کرد):

لەم گفت‌وگۆیەدا ڕووی دەمی قسەم لە (ضیاء پاشا) نی‌یە[1]، بەڵکو لەگەڵ هەموو شەیدایانی ئەوروپا دەدوێم.

قسەکەریش "نەفس"م نی‌یە، بەڵکو "دڵ"مە کە قوتابیی قورئانە.

* * *

وتەکانی پێشوو هەموویان ڕاستین، نەکەی سەرت لێ تێکبچێت و سنووریان بشکێنیت.

لە ڕێ لامەدە و، گوێ بۆ بیری بیانی ڕامەگرە، چونکە ئەو بیرەی ئەوان گومڕایی‌یە و پەشیمانیی لەدوایە.

* * *

ئایا نابینی کامەی لە هەموان زیاتر بیری فراوانە و بینایی تیژترە، هەمیشە لە سەرگەردانی‌دا دەڵێ:

ئاخ! وەها سەرم لێ شێواوە کە نازانم لەدەست کێ و لای کێ سکاڵای خۆم بکەم!

* * *

وامن قورئان دەمخاتە گوفتار و، بێ هیچ دوو دڵی‌یەك دەڵێم:

سکاڵای خۆی لای خۆی دەکەم و، وەك تۆ سەرگەردان نابم!

* * *

لەتاو "حەق" هانا بۆ لای "حەق" دەبەم و، سنووری خۆم ناشکێنم.

لە زەوی‌یەوە بانگ لە ئاسمان دەکەم و، وەك تۆ هەڵ نایەم.

* * *

هەموو بانگەوازێکی قورئانی پیرۆز لە ڕووناکی‌یەوەیە بۆ ڕووناکی، ئیتر من وەك تۆ پەیمان ناشکێنم.

لە قورئانی پیرۆزدا دانایی ڕاستەقینە هەیە، کەواتە من ئەو دانایی‌یەی قورئان دەچەسپێنمو، هیچ بایەخێك بە فەلسەفەی پێچەوانەی قورئان نادەم!

گەنجینەکانی ڕاستی لە قورئان‌دان.

گیانی خۆمیان لە پێناودا بەخت دەکەم و، وەك تۆ نایان فرۆشم!

* * *

لە خەڵکەوە ڕووەو حەق چاودەگێڕم و، وەك تۆ ڕێ ون ناکەم!

بەسەر ڕێی دڕکاویدا دەفڕم و، وەك تۆ پێی پێدا نانێم!

شوکرانەبژێریم بۆ ئاسمان بەرز دەبێتەوە و، وەك تۆ بێ گوێ نابم!

* * *

"مردن" بە هاوڕێ دەزانم و، وەك تۆ لێی ناترسم!

بە ڕووی گەشاوە و سوورەوە دەچمە ناو "گۆڕ"، وەك تۆ لەرزم لێ نایەت!

* * *

من وەك تۆ "گۆڕ" بە: دەمی هەژدیها و پێخەفی سامناکی و دەرگای نەمان، نازانم!

بەڵکو بە لای منەوە "گۆڕ": جێی بەیەك گەیشتنەوەی خۆشەویستانە.. کەواتە من وەك تۆ ڕقم لێی نی‌یە و بێزار نیم!

* * *

لێی ناترسم و پێی دڵتەنگ نیم..

چونکە: دەرگای میهرەبانی و، ڕووناکی و، ڕاستی‌یە و..

به ناوی خوا لەو دەرگایە دەدەم و ئاوڕ بۆ دواوە نادەمەوە و، سەرسامی نامگرێت!

* * *

ئیتر بە چاوی ڕوون و ڕووی گەشاوە تیایدا ڕادەکشێم و سوپاسی پەروەردگارم دەکەم و، تەنگانە و سامناکیی تێدا بەدی ناکەم و..

بەدەم زایەڵەی بانگی "اللّٰه أکبر"ی حەشرەوە هەڵدەستم و..

لە مەحشەری هەرە مەزن ناترسم و..

لەو مزگەوتە گەورەیەش دوا ناکەوم!

* * *

هەرگیزاوهەرگیز لە: لوتفی خوا و.. نووری قورئانی پیرۆز و.. ڕێژنەی ئیمان.. نائومێد نابم.

بەڵکو تێدەکۆشم و، ڕووەو عەرشی خوای میهرەبان دەفڕم و..

پشت بەخوا = وەك تۆ = سەرگەردان نابم!

---

[1] ضیاء پاشا: شاعیرێکی تورکە لە نێوان ساڵەکانی (١٨٢٥ز=١٨٨٠ز)دا ژیاوە و، یەکێکە لە هەواخواهانی نوێکاری و. لە "کۆمەڵەی عوسمانی‌یە نوێکان"دا بووە. پاشان کۆچی کردووە بۆ پاریس. دوو دیوانی هەیە: (زەفەرنامە) و (خەرابات). مرۆڤێکی گەلێ زیرەك بووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، لە بەرامبەر دانستی کارگێڕی خوای گەورە لە گەردووندا گەلێ سەرسام بووە. بڕوانە فەرهەنگی تورکیی: .Yeni Lugat = وەرگێڕ

ئەم موناجاتەم بە زمانی فارسی و بەم جۆرەی خوارەوە بەدڵدا هات

(ئەم موناجاتەم چۆن بە زمانی فارسی بە دڵدا هات، هەر بەوجۆرەش نووسرایەوە و لە ناوەندی پەیامی "حُبابٌ من عُمانِ القرآن الكريم"**دا بڵاوکرایەوە).**

"يارب! به شش جهت نظر مىكردم درد خودرا درمان نمى ديدم".

ئەی پەروەردگارم! لەو کاتەدا کە من، بە بێ ئاگایی، پاڵم بە توانا و ئیختیاری خۆمەوە دابوو و پشتم بە تۆ نەبەستبوو، بۆ مەبەستی دۆزینەوەی دەرمانی دەردەکەم سەیری هەر "شەش" لاکانی خۆمم کرد، بەڵام بە داخەوە نەمتوانی دەرمانێك بۆ دەردەکەم بدۆزمەوە.. تا لە "مەعنا"دا پێم وترا: ئایا خودی دەردەکەت دەرمانێکی سەروزیاد نی‌یە؟!

"در راست مىديدم كه: ديروز مزار پدر من است".

بەڵـێ، بۆ ئەوەی دڵنەواییم دەست بکەوێت، بە بێ ئاگایی‌یەوە سەیری "ڕابوردوو"ی لای ڕاستم کرد، کەچی بینیم "دوێنێ" = لای ڕاست = گۆڕی باوکمە و ڕۆژگارانی ڕابوردووش گۆڕستانێکی مەزنی باپیرانی منن! بەم جۆرە، ئەم لایە، لە بریی دڵنەوایی، بێزاری و دڵتەنگیی بۆ فەراهەم هێنام(١).

(١) بەڵام ئیمان ئەم گۆڕستانە مەزنە، بە کۆڕێکی ڕووناك و ئەنجومەنێکی هاودەمی و دڵنەوایی‌بەخشی هەموو خۆشەویستان پیشان دەدات.

"ودر چپ ديدم كه: فردا قبر من است".

پاشان بە لای چەپمدا سەیری "داهاتوو"م کرد، لەوێشدا نەمتوانی دەرمانێك بۆ دەردەکەم پەیدا بکەم. تەنانەت "سبەینێ"م لە شێوەی گۆڕەکەی خۆمدا بینی و داهاتووشم بە گۆڕی هاووێنەکانی خۆم و نەوەی داهاتوو هاتە بەرچاو! واتە ئەم لایەش لە بریی دڵنەوایی، بە هەمان جۆر بێزاری و دڵتەنگیی بۆ بەجێ‌هێشتم(٢).

(٢) بەڵام چ ئیمان و چ دڵنیایی بەرهەمی ئیمان، ئەو گۆڕستانە بە بانگێشتنی میهرەبانیی خواوەند بەرەو کۆشك و تەلارە نیانەکانی بەختەوەریی هەمیشەیی، پیشان دەدەن.

"وایمروز: تابوت جسم پُر اضطراب من است".

کە لە لای چەپیش نائومێد بووم، سەیری ئەمڕۆ(ئێستا)م کرد.. دەبینم "ئەمڕۆ"م بە چەشنی تابووتێك دێتە بەرچاو کە جەستەی منی لە خۆیدا هەڵگرتووە، ئەو جەستەیەی کە بە وێنەی هەڵبەزینەوەی مەل لە نێوان ژیان و مردندا ئۆقرەی لێ بڕاوە(٣).

(٣) بەڵام ئیمان، ئەو تابووتە بە وێنەی مەڵبەندی بازرگانی و خانەیەکی ڕووناکی میوانداری، پیشانی ئیماندار دەدات.

"بر سرِ عُمر جنازهء من ایستاده است".

کە لەم لایەش دەرمانی دەردەکەم دەست نەکەوت، ناچار سەرم بەرز کردەوە و بۆ لای "سەرەوە"م ڕوانی و سەیری چڵەپۆپەی درەختی تەمەنی خۆمم کرد، دەبینم تەرمەکەم تاقە بەری درەختی تەمەنمە و لەوێ ڕاوەستاوە و سەیرم دەکات!(٤).

(٤) بەڵام ئیمان دەریدەخات کە ئەو بەرەی درەختی تەمەن "تەرم" نییە، بەڵکو دەربازبوونی "گیان"مە = کە بۆ هەتاهەتایی دەستنیشان کراوە = لە هێلانە دێرینەکەی خۆی بەرەو ئاسۆی ناو ئەستێرەکان!

"در قدم: آب خاك خلقت من و خاکستر عظام من است".

کە بە هەمان جۆر لەم لایەش نائومێد بووم، سەرم داخست و بۆ "خوارەوە"م ڕوانی، دەبینم خاکی ئێسکی پرتووکاوم هاودەم لەگەڵ خاکی سەرەتای دروستبوونمدا تێکەڵی یەکتری بوون و، پێیان پێدا دەنرێت! ئەم لایە = بەم جۆرە = دەردەکەمی پتر بۆ زیاد کردم و هیچ دادێکی نەدام و نەهات بە فریا و هانامەوە(٥).

(٥) بەڵام ئیمان دەری‌خست: ئەو خاکە دەرگای میهرەبانی‌یە و پەردەیەکە بەسەر ڕووی هۆڵی بەهەشت‌دا دادراوەتەوە.

"چون در پس می‌نگرم، بینم: این دنیای بی بنیاد هیچ در هیچ است".

ئنجا ڕووی خۆمم لەو لایەش وەرچەرخاند و ئاوڕم بۆ لای "دواوە" دایەوە، دەبینم دنیای فانی لە شیو و دۆڵ و کەندەلانی تاریکی و بێمەبەستی(العبث)یەوە بەرەو خوار بەر دەبێتەوە. بەم جۆرە ئەم لایەش لە بریی ئەوەی دڵم بداتەوە، ژەهری ترس و زام و بێهاودەمیی کرد بەسەر زامەکەمدا و پتر بۆی هێنامەوە سۆ(٦).

(٦) بەڵام ئیمان دەری‌خست کە ئەو دنیایەی وامدەزانی لەناو تاریکی‌دا تلێر دەبێتەوە، لە ڕاستی‌دا چەند نووسراوێکی صەمەدانیی خواوەند و چەند لاپەڕەیەکی نەخش‌و نیگارەکانی ئەو خوایەن کە ئەرکی سەرشانیان بەجێ‌هێناوە و لە بریی خۆیان ئەنجامی کارەکانیان لە "بوون"دا بەجێ هێشتووە.

"ودر پیش: أندازەء نظر مکنم، درِ قبر گشادە است و راە أبد بە دور و دراز بە دیدار است".

کە هیچ خێرێکم لەم لایەش دەستگیر نەبوو، سەیری "بەردەم"ی خۆمم کرد. دەبینم: لە سەرەتای ڕێگاکەمدا دەرگای گۆڕەکەم لێ کراوەتەوە و، لە پشتی ئەو گۆڕەشەوە ڕێگای ئەبەدم لە دوورەوە لێ دیارە(٧).

(٧) بەڵام ئیمان ئەو دەرگای گۆڕە دەکات بە دەرگایەك بۆ جیهانی ڕووناکی و، ئەو ڕێگایەش دەگۆڕێت بە ڕێگای بەختەوەریی هەمیشەیی. کەواتە بە ڕاستی "ئیمان" بوو بە مەڵهەمی شیفابەخش و ساڕێژکاری دەردەکەم.

"مرا جُز جُزء إختیاری چیزی نیست در دست".

بەم چەشنە، لەم شەش لایەدا هیچ دڵدانەوە و دڵنەوایی‌یەکم دەستگیر نەبوو، بەڵکو لە سام و ترس زیاتر هیچی ترم دەست نەکەوت. خۆ منیش لە بەرامبەری

ئەو هەموو زام و دەردانەوە جگە لە "جوزئی ئیختیاری" چیی ترم شك نەدەبرد(٨).

(٨) بەڵام ئیمان لە بریی ئەو جوزئی ئیختیاری‌یە، بەڵگەنامەیەکم دەداتێ کە دەتوانم بە هۆیەوە پاڵ بە توانستێکی ڕەهای مەزنەوە بدەم، تەنانەت هەر ئیمان خودی خۆی دەبێت بەو بەڵگەنامەیە.

"که أو جُزء: هم عاجز، هم کوتاه، وهم کم عیار است"!

ئەو جوزئی ئیختیاری‌یەش کە چەکی مرۆڤە، گەر سەرنجی بدەیت، دەبینیت: کۆڵەوار و دەست‌کورت و ناتەواوە و جگە لە دەستکەوت(الكسب) توانای بەدیهێنان(الخلق)ی نی‌یە(٩).

(٩) بەڵام ئیمان وا لەو جوزئی ئیختیاری‌یە دەکات کە سەروزیادی هەموو شتێك بێت، چونکە لە پێناوی خوادا بەکاری دەهێنێت، وەکو ئەو سەربازەی لە سوپای دەوڵەت‌دا خزمەت دەکات، دەتوانێت لەم ڕێیەوە کاری وا ئەنجام بدات کە بە هەزاران جار لە سەرووی توانستی خۆیەوە بێت.

"نه در ماضی مجال حلول.. نه در مستقبل مدار نفوذ است".

چونکە ئەو جوزئی ئیختیاری‌یە ناتوانێت بڕواتە ناو "ڕابوردوو" و "داهاتوو"ی مرۆڤەوە، کەواتە سەبارەت بە ئاوات و ئازارەکانی ڕابوردوو و داهاتووەوە چ سوودێکی تێدا نی‌یە(١٠).

(١٠) بەڵام ئیمان جڵەوی ئەو جوزئی ئیختیاری‌یە لە دەست جەستەی ئاژەڵانەی مرۆڤ دەسێنێتەوە و دەیداتە دەست "دڵ" و "گیان"ی. ئەو کاتەش مرۆڤ دەتوانێت بڕواتە ناو "ڕابوردوو" و "داهاتوو"ەوە، چونکە بازنەی ژیانی دڵ و گیان تابڵێی فراوانە.

"میدان أو: إین زمان حال، ویك آن سیال است".

مەیدانی هاتوچۆی ئەو جوزئی ئیختیاری‌یە تەنها کاتی ئێستایە کە ساتێکی کورت و کاتی و کەم خایەنە.

"با إین همه فقرها وضعفها، قلمِ قدرتِ تو آشکارا نوشته است در فطرت ما: میلِ أبد وأملِ سرمد".

سەرەڕای ئەم هەموو پێداویستی‌یانە و، سەرباری لاوازی و هەژاری و کۆڵەواریم و، وێڕای هێرش‌هێنانی ئەم گشت سام و ترس و بیمانەش کە لەم شەش لایەنەوە کرانە سەرم، گەلێ ئاواتی تا ئەبەد خایەن لە ماهییەتمدا و چەندەها ئارەزووی ڕوون و زەبەندەش بە قەڵەمی قودرەت، لە فیطرەتمدا نووسراون.

"بلکه هرچه هست، هست".

تەنانەت هەر شتێك لە دنیادا هەیە، نموونەکانی لە فیطرەتی منیش‌دا هەن. کەواتە من پەیوەندی‌یەکی بەتینم بەو ئاوات و ئارەزووانەوە هەیە، بەڵکو هەوڵێشیان بۆ دەدەم، تەنانەت هەست دەکەم دەستێك هەیە پاڵم پێوە دەنێت و هانم دەدات کە هەوڵیان بۆ بدەم.

"دائرهء إحتیاج مانند دائرهء نظر بزرگی داراست".

بازنەی موحتاجی و پێویستی‌یەکانم، بە ئەندازەی فراوانیی بازنەی بینینم گەورە و فراوانە.

"خیال کدام رسد إحتیاج نیز رسد، در دست هرچه نیست در إحتیاج هست".

تەنانەت ئەندێشەی مرۆڤ تا کوێ بڕ بکات، بازنەی موحتاجیشی تا ئەوێ دەڕوات. کەواتە موحتاجی‌یەکانی تا ئەوێش دەگات، بگرە ئەو شتانەش کە مرۆڤ دەستی پێیان ناگات هەر لە ناوەندی پێداویستی‌یەکانیدان، خۆ ئەو پێداویستی‌یانەش کە دەستی مرۆڤیان پێ‌ناگات هێندە زۆرن لە ژمارە نایەن.

"دائرهء إقتدار همچو دائرهء دست کوتاه کوتاه است".

کەچی بازنەی توانستی مرۆڤ تابڵێی تەسك و کورتە و هەر هێندەیە کە دەستی پێی دەگات.

"پس فقر و حاجات ما به قدر جهان است".

واته: هەژاری و پێداویستی‌یەکانیشم بە ئەندازەی هەموو دنیا دەبن.

"سرمایەء ما همچو (جُزء لا یتجزأ) است".

بەڵام دەستمایەکەم شتێکی یەکجار کەمی بچووکە.

"إین جزء کُدام وإین کائنات حاجات کُدام است".

دیارە ئەو پێداویستی‌یانەی کە بە ئەندازەی ئەم جیهانە دەبن و، بە ملیارەهای وەك ئەو جوزئە ئیختیاری‌یە بێ کەڵکە نەبێ نایەنەدی، هەرگیز بەم دەستمایە کەم‌نرخ و هەرزانە ناکڕێن و دەست ناخرێن.

کەواتە دەبێ مرۆڤ بە دوای هۆکارێکی تردا بگەڕێت..

"پس در راه تو، أزین جُزء باز مکذشتن چارەء من است".

ئەو "هۆکار"ەش بریتی‌یە لەوەی کە مرۆڤ دەست لەو جوزئە ئیختیاری‌یە بشوات و کارەکانی خۆی بە تەواوی بە ویستی خوای گەورە بسپێرێت و دەستبەرداری هێز و توانای خۆی ببێت و هانا بۆ هێز و توانای خوای گەورە ببات. بەم کارەشی دەستی خۆی لە پەتی "تەوەککول" گیر دەکات.

کەواتە ئەی پەروەردگارم! مادەم هۆی ڕزگاربوون تەنها لەمەدایە، ئەوا لە پێناوی تۆدا واز لەم جوزئی ئیختیاری‌یەش دەهێنم و دەستبەرداری خۆویستی(أنانیة)ی خۆم دەبم!

"تا عنایت تو دستگیر من شود، رحمت بی نهایت تو پناه من است".

بەشکو چاودێریی تۆ بەزەیی بە کۆڵەواری و هەژاریمدا بێتەوە و دەستم بگرێت و، سۆزی میهرەبانی‌یەکەشت بێت بە هانای هەژاری و پێداویستی‌یەکانم و پشتم بگرێت و دەرگای خۆیم لێ بکاتەوە!

"آن کس کە بحر بی نهایت رحمت یافت، تکیە نکند برین جُزءِ إختیاری کە یك قطرە سراب است"!

بەڵێ، هەرکەسێك دەریای فراوان و بێ لێواری میهرەبانی بدۆزێتەوە، هەرگیز لە بریی ئەو میهرەبانی‌یە پشت بە جوزئی ئیختیاریی خۆی نابەستێت کە وەك دڵۆپێکی ناو سەرابێك وایە!

"أیواه! إین زندگانی همچو خواب است

وین عمر بی بنیاد همچو باد است"!

ئای داخەکەم! ئێمە خەڵەتاین و لەخشتە براین! چونکە لەو گومانەدا بووین کە ئەم ژیانەی دنیا هەمیشەیی و بەردەوامە، بەم گومانەشمان هەموو شتێکمان لە کیسی خۆمان دا!

بەڵێ، ژیان وەنەوزێك بوو وەکو خەونێك لێمان گوزەشت..

ئەم تەمەنەش ڕانەوەستا..

وەك بای قایم..

هەڵی کرد و ئێرەی جێهێشت!

"إنسان به زوال دنیا به فناست، آمال بی بقا آلام به بقاست".

ئەو مرۆڤەی کە لە خۆی بایی بووە و لە هەڵسوکەوت و بیرکردنەوەکانی خۆی ڕازی‌یەو پێی وایە هەتاهەتایە هەر دەمێنێتەوە و ئێرە بەجێناهێڵێت، ئەو مرۆڤە حوکمی نەمانی لەسەر دەرکراوە و خێرا دەڕوات و ئەم ژیانە بەجێدەهێڵێت..

ئەم دنیایەش کە خانە و لانەی ئەوە، بەرەو تاریکستانی "نەبوون" دەکەوێتە خوار و سەرجەم ئاواتەکانی مرۆڤیش بە ناکامی لەگەڵ خۆیدا بەرەو گۆڕ بەڕێ دەکرێن و هیچیانی بۆ نایەنەدی و.. ئازارەکانیشی لەناو گیانی ئەودا وەك نەخشی سەنگ هەڵدەکەنرێن و هەتا ماوە بە سۆیانەوە هەڵدەقرچێت و بە ئازارەوە دەتلێتەوە.

"بیا أی نفس نافرجام! وجود فانی خودرا فداکن خالق خودرا که إین هستی ودیعه هست".

دەسا ئەی نەفسە تاسەمەندەکەی ژیان و داخوازی تەمەنی درێژ و شەیدای دنیا و گیرۆدەی ئازار و ئاواتی هەتاهەتایی بێسنوور!

ئەی دەروونە بەدبەختەکەم! خێرا بێدار بەرەوە و وەرەوە سەر هۆشی خۆت.. ئایا نابینیت ئەو گوڵەستێرە(اليراعة)یەی کە پشت بە ڕووناکی‌یە کز و لاوازەکەی خۆی دەبەستێت، چۆن گرفتاری شەوەزەنگ و تاریکایی شەوی تار دەبێت، کەچی ئەو هەنگەی بە خۆی نانازێت، ڕووناکیی خۆری دەستگیر دەبێت و، گوڵانی هاودەم و هاوڕێشی بەهۆی تیشکدانەوەی ڕووناکیی خۆر لەسەر ڕوویان وەك زێڕ لە بەرچاویدا دەبریسکێنەوە؟!

ئەی نەفسەکەم! تۆش بەو جۆرەیت، چونکە ئەگەر پشت بە "بوون" و "خۆویستی" و "خود"ی خۆت ببەستیت، وەك گوڵەستێرەکەت لێ دێت و حەواڵەی تاوانی خۆت دەکرێیت، بەڵام گەر "بوون"ی خۆت لە پێناوی ئەو بەدیهێنەرە بەخشندەیەی خۆتدا بەخت کرد کە ئەو "بوون"ەی پێ‌بەخشیویت، ئەوا وەکو هەنگت لێ دێت و، "بوون" و "ڕووناکی"ی لەسنوور بەدەرت دەستگیر دەبێت..

کەواتە:

خۆت لەو پێناوەدا بەخت بکە!

چونکە ئەم "بوون"ەی خۆت ئەمانەت و سپاردەی ئەون لات دانراون!

"وملك أو و أو داده فناكن تا بقا يابد، أزان سرّی که: (نفي نفي إثبات) است".

پاشان ئەم "بوون"ەی تۆ موڵکی خوای گەورەیە و هەر ئەویش پێی بەخشیویت. کەواتە بێ هیچ منەت و دوودڵی‌یەك لە پێناوی ئەودا بەختی بکە با لەم ڕێیەوە مانەوەی دەست بکەوێت، چونکە: "نفي النفي إثباتٌ"!

واتە: گەر "نەبوون" لەناو بچێت دەبێت بە "بوون" و، گەر شتی "نەبوو"ش لەناو ببرێت دەبێت بە شتێکی "خاوەن بوون"!

"خدای پر کرم خود مُلكِ خودرا می خرد أز تو

بهای بی‌کران داده برای تو نگهدارد"

خوای گەورەی بەخشندە و میهرەبان موڵکی خۆیت لێ دەکڕێتەوە و بەهایەکی گەورەشی لە بەرامبەرەوە پێ داویت کە بەهەشتە. ئنجا کە دەیشی کڕێتەوە لێت، دەیپارێزێت بۆت و نرخی زیاد دەکات و بە تەواوترین و هەمیشەییترین شێوەش دەیگێڕێتەوە بۆ خۆت.

کەواتە ئەی نەفسەکەم! خێرا کە بەدەم ئەم بازرگانی‌یەوە بڕۆ و ڕاپەڕە، چونکە بازرگانی‌یەکە پێنج قازانجی لە دوو توێدایە. واتە لە تەنها یەك مامەڵەدا پێنج قازانج دەکەیت و لە هەمان کاتیش‌دا پێنج زیانیشت لە کۆڵ دەبێتەوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

(فَلَمَّا اَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الآفِلِينَ) (الأنعام:٧٦).

لقد أبكاني نعيُ:

"لا أحِبُّ الآفِلِينَ"

من خليل الله..

فصبّتْ عينُ قلبي قطراتٍ باكيات..

من شؤون الله!

هەواڵدانی لەناوچوونی بوونەوەران کە حەزرەتی ئیبراهیم = علیه السلام = بە **(لا أُحِبُّ الآفِلِينَ)** ڕای گەیاند، =دڵی منی بە خوڕ هێنایە گریان و، هەر دڵۆپێکی فرمێسکەکانیشم هێندە پەژارە و خەفەتیان لە ئەستۆ نرابوو کە خەمی مرۆڤیان بە تەواوی دەبزواند و ئەشکی گەشیان پێ هەڵدەڕشت.. دڵۆپەکانی ئەو فرمێسکانەش بریتین لەم شیعرانەی کە بە زمانی فارسی هاتنە دڵمەوە و، جۆرە تەفسیرێکن بۆ فەرمایشتەکەی حەزرەتی ئیبراهیم پێغەمبەری خەلیلی خوا = دروودی لەسەر بێت = کە دەفەرموێ: **(لا أُحِبُّ الآفِلِينَ)**:

نمی زيباست "أفولده" گم شدن محبوب.

"خۆشویستراو"ێك کە لە ئاسۆی نەماندا ئاوا ببێت، بە خۆشویستراوێکی جوان دانانرێت، چونکە ئەو کەسەی بڕیاری نەمانی لەسەر دەرکرابێت، هەرگیز بە خاوەنی جوانیی ڕاستەقینە و تەواوەتی دانانرێت و مرۆڤ لە ناخی دڵەوە خۆشی ناوێت، ئەوەتا ئەو "دڵ"ەی کە لە بنەڕەتدا بۆ ئەوە خولقێنراوە شەیدای شتانی نەمر و هەمیشەیی ببێت و بە وێنەی ئاوێنە نووری ڕووناکی‌یەکانی خواوەندی گەورەی صەمەد بداتەوە، ئەو دڵە هەرگیز حەزی لە "نەمان" و شایستەی ئازاری "نەبوون" نی‌یە.

نمی أرزد "غروبده" غیب شدن مطلوب.

"خوازراو"ێك كه حوكمی ئاوابوونی لەسەر دەركرابێت، شایانی ئەوە نییه كه بیر و دڵی مرۆڤ پەیوەستی بن، چونكه گەلێ لەوە كۆڵەوار و دەستەوسانتره كه جێی هیوا و ئاواتەكان بێت و كردارەكانیشی بدرێنه پاڵ. مرۆڤ خەفەت بۆ نەمانی شتانی ئاوا ناخوات‌و هەرگیز دڵیشی شەیدای نابێت و بە دوایدا ناگەڕێت و ناپەرستێ.

نمی خواهم "فناده" محو شدن مقصود.

"ئامانج"ێكم ناوێت كه فەنا و زەوالی لە ڕێدا بێت و لە ئەنجامدا نەمێنێت. بەڵێ، من شتی "فانی"م ناوێت، چونكه من خۆیشم فانیم، ئایا شتانی بەفەناچوو چ دادێكی من دەدەن؟

نمخوانم "زوالده" دفن شدن معبود.

هەرگیز هانا بۆ "پەرستراو"ێك نابەم كه لەناو خاكی "نەمان"دا ئەسپەردە بكرێت.. چونكه ئەو كەسەی دەستەوسان و كۆڵەوار بێت هەرگیز ناتوانێت دەرمانێك بۆ دەردە سەختەكانم بدۆزێتەوە و زامە هەمیشەییەكانیشم سارێژ بكات.. ئایا كەسێك نەتوانێت خۆی لە چنگی نەمان ڕزگار بكات، چۆن بە "پەرستراو" دادەنرێت؟

"عقل" فریاد می دارد.. نداء: (**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**) مزند "روح"

"ژیری"ی مرۆڤ كه شەیدای شتانی ڕواڵەتییه، هەموو جارێك كه "نەمان"ی ئەو شتانە دەبینێت شەیدایان بووە، لە ناخەوە نوقمی نائومێدی دەبێت و لە بەردەم ئەم بوونەوەرە بەرەو "نەمان" ڕۆشتووانەشدا هاوار و ناڵەی لێ بەرز دەبێتەوە..

"ڕۆح"یش كه بە دوای خۆشویستراوێكی هەمیشەییدا عەودالە، بە هەنسكەوە فرمێسكی: (**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**) هەڵدەڕێژێت.

نەخێر.. نەخێر.. من جودابیم ناوێت.. چونكه ناتوانم داخی جودایی بچێژم!

نمخواهم نمخوانم نمتابم فراقی

نمی أرزد "مراقه" إین زوال در پس تلاقی

"بەیەك شادبوون"ێك کە نەمانی بە دوادا بێت، ئازارێکی سەخت دەرخواردی مرۆڤ دەدات.. ئەم چەشنە بەیەك گەیشتنانە هەرگیز شایانی هەوڵ بۆدان و تاسەمەندی نین، چونکە هەروەك نەمانی چێژ و لەزەت ئازار بۆ مرۆڤ بەجێ دەهێڵێت، بە هەمان جۆر تەسەووركردنی نەمانی ئەو لەزەتەش ئازاری دەرخوارد دەدات.

سەرجەمی دیوانەکانی شاعیرانی غەزەل و دڵداری = کە عاشقی مەجازین = و گشت قەسیدە و شیعرەکانیان لەو ئازارانەوە سەرچاوەیان گرتووە کە هی تەسەووری ئەو نەمانەیە. تەنانەت گەر کاکڵە و گیانی دیوانی هەرکامێکیان هەڵبگڵۆفیت دەبینیت هەر تەنها دڵۆپی هاوار و ناڵەی ئازارێکی ئەوتۆی لـێ دەچۆڕێت کە هی تەسەووركردنی نەمانی تاموچێژەکانە!

أزان دردی کزین (**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**) مىزند قلبم.

ئەو چەشنە بەیەك گەیشتنانەی کە ئاوێتەی "نەمان"ە و.. ئەو خۆشویستراوە مەجازییانەش کە ئازار بۆ ناخی مرۆڤ فەراهەم دەهێنن.. هێندە بە توندی "دڵ"ی دەگووشن کە وەك حەزرەتی ئیبراهیم = درووودی لەسەر بێت = ناڵەی: (**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**)ی لـێ بەرز دەبێتەوە!

جا ئەگەر تۆ کە هێشتا لەم دنیا فانییەدا دەژییت، بە ڕاستی بە دوای "مانەوە"دا دەگەڕێیت، ئەوا بزانە کە:

درین فانی بقاخوازی بقاخیزد "فنادن".

"مانەوە" لە ناوەندی "نەمان"دا سەرهەڵدەدات.. کەواتە "نەفسی ئەممارە"ت بە "نەمان" ببەخشە، با "مانەوە"ت دەست بکەوێت!

فنا شو، هم فدا کن، هم عدم بین، که أز دنیا "بقایه" راه "فنادن".

دەستبەرداری هەر ڕەفتارێکی چەوت ببە کە هۆی دنیاپەرستی بێت و، ئەو چەشنە ڕەفتارە لە خۆتدا مەهێڵە و بە فەنای بدە.. هەر شتێکت هەیە لە پێناوی خۆشویستراوی حەقدا = کە خوای گەورەیە = بەختی بکە.. ئەنجام و پاشەڕۆژی ئەو بوونەوەرانە ببینە کە بەرەو "عەدەم" هەنگاو دەنێن، چونکە ئەو ڕێگایەی کە لەم دنیایەدا مرۆڤ بە "مانەوە" دەگەیەنێت، لە "نەمان"ەوە تێپەڕ دەبێت!

"فکر" فیراز مدارد.. أنین: (**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**) مزند "وجدان".

"بیر"ی مرۆڤ کە نوقمی هۆکارە ماددییەکان بووە، لە بەردەم دیمەنی "نەمان"ی دنیادا گرفتاری نیگەرانی و سەرسامی دەبێت و لە نائومێدیی خۆیدا پەنا دەباتە بەر هاوار و فریاد..

بەڵام "ویژدان"ی کە بە دوای "بوون"ێکی ڕاستەقینەدا دەگەڕێت، لە گریە و زاریی: (**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**)دا شوێن پێی حەزرەتی ئیبراهیم هەڵدەگرێت و، پەیوەندییەکانی خۆی لەگەڵ هۆکارە ماددییەکاندا دەبچڕێت و دەست لە بوونەوەرانی فانی و لەناوچوو دەشوات و.. بە توندی دەستەکانی لە خۆشویستراوی ڕاستەقینە و هەمیشەیی گیر دەکات و هانای بۆ لا دەبات.

بدان أی نفس نادانم! کە: در هر فرد فانی دو راه هست با باقی.. دو سر جان جانانی.

دەسا ئەی نەفسی بێئاگا و نەزانم!

ئەی سەعید!

بزانە کە:

ئەگەر تۆ بتوانیت واز لە "ڕواڵەت" بهێنیت و سنووری "دەروون"ی خۆت ببڕیت و بەجێی بهێڵێت، ئەوا دەتوانیت لە ناوەندی هەموو شتێکی فانی و لەناوچووی ئەم دنیایەدا دوو ڕێگا بەرەو "مانەوە" بدۆزیتەوە! بە ڕادەیەك کە دەتوانیت هەر بۆ خۆت سەیری دوو نهێنی و دوو بریسکانەوەی جوانیی خۆشویستراوی هەمیشەیی بکەیت.

که در نعمتها إنعام هست و وپس آثارها أسما بگیر مغزی، رمزن در فنا آن قشر بی معنی

بەڵێ، لەسەر ڕوخساری "نیعمەتەکان"دا "نیعمەتبەخشین" بە چاو دەبینرێت و.. لە دووتوێی ئەو نیعمەتەش‌دا لوتف و سۆزی خواوەندی میهرەبان بەرچاو دەکەوێت.. جا ئەگەر لە ناوەندی "نیعمەت"دا توانیت "نیعمەتبەخشین" ببینیت ئەوا "نیعمەتبەخش"ت دۆزیوەتەوە!

پاشان هەموو ئاسەوارێکی خوای تاك و تەنیای صەمەد، لە ڕاستی‌دا، نامەیەکی نووسراوی ئەوە کە ناوە جوانەکانی بەدیهێنەرەکەیان دەخەنە ڕوو.. جا ئەگەر توانیت لە نەخش‌ونیگارە ڕواڵەتی‌یەکانەوە بەرەو واتاکانی ناوەڕۆك بپەڕێیتەوە، ئەوا ڕێگایەکت دۆزیوەتەوە کە لە ناوەندی ناولێنراوەکان(المسمیات)ەوە بە "ناوە جوانەکانی خوای گەورە"ت دەگەیەنێت.

جا مادەم = ئەی نەفسەکەم! = دەتوانیت بگەیتە کاکڵە و ناوەڕۆکی ئەم بوونەوەرە فانی‌یانە، ئەوا دەستەکانت لەو کاکڵە و ناوەڕۆکانە گیر بکە و، واز لە توێکڵەکانیان بهێنە با لافاوی فەنا بیانبات و، بێ ئەوەی خەمیان بۆ بخۆیت ئەو پەردانە بدڕێنە!

بلی! آثارها گویند:

ز أسما لفظ پر معنی بخوان معنا.. رمزن در هوا آن لفظ بی سودا

بەڵێ، هەموو شتێکی ئەم بوونەوەرانە، وشەیەکی بەرجەستەیە کە واتا مەزنەکانی ڕادەگەیەنێت، تەنانەت زۆربەی ناوە جوانەکانی بەدیهێنەرە ناوازەکەی لە خۆی‌دا بەرجەستە دەکات، تاکو بە جوانی بخوێنرێنەوە..

جا مادەم ئەم بوونەوەرانە وشەی بەرجەستەی توانستی خوای گەورەن، ئەوا تۆیش = ئەی نەفسەکەم! = بیانخوێنەرەوە و سەرنج لە واتاکانیان بدە و لە ناخی دڵی خۆت‌دا هەڵیانبگرە و بیانپارێزە و، ئنجا وشەکانیان فەرامۆش بکە و بێ‌خەم بیاندە بە دەم باوە!

"عقل" فریاد مدارد.. غیاث: (**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**) بزن أی "نفس"م!

ئەو "ژیری"یەی کە گرفتاری ڕواڵەتەکانی دنیایە و جگە لە چەند زانستێکی دەرەکیی ئافاقی چیی تر شك نابات، کاتێ کە بیر دەکاتەوە، زنجیرەی بیرەکانی بەرەو "عەدەم" تەنانەت بەرەو "هیچ" دەیبەن!.. بۆیە لە سەرگەردانیدا دەشلەژێت و لەتاو سام و بیمی هەڵوێستەکەش لەرزی لێ دێت و لە نائومێدی و ترس و لەرزدا هاوار دەکات و، بە دوای دەرووپەکدا دەگەڕێت کە لەو گیروگرفتە دەربازی بکات و بیخاتە سەر ئەو ڕێیەی کە دەیگەیەنێت بە "حەقیقەت".

جا مادەم "ڕۆح" دەستی لە شتانی لەناوچووی ئاوابوو داتەکاند و.. "دڵ"یش وازی لە خۆشویستراوانی فانی هێنا و.. "ویژدان"یش پشتی لە شتانی لەناوچوو هەڵکرد.. ئەوا تۆش "ئەی نەفسە هەژارەکەم!" خێرا خۆت قورتار بکە و بە هاوار و ذیکرەکەی حەزرەتی ئیبراهیم دەنگت هەڵبڕە و بڵێ:

(**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**)!

چه خوش گوید أو شیدا "جامی" عشق خوی:

بڕوانە مەولانا "جامی"ی شاعیری سەرمەستی عیشق[1] چەندە جوانی وتووە، دەڵێی سروشتی ئەو بە خۆشەویستیی خوایی شێلراوە کاتێ ویستوویەتی ڕوانینی خۆی ئاراستەی "تەوحید" بکات و نەیەڵێت لە ناوەندی "زۆری"دا پەرتەوازە ببێت و، وتوویەتی:

یکی خواه، یکی خوان، یکی جوی

یکی بین، یکی دان، یکی گوی

واتە:

١= تەنها با "خوای تاك و تەنیا" ئامانجت بێت، چونکە جگە لەو یەکە کەسی تر شایانی ئەوە نی‌یە ئامانج و مەبەستی مرۆڤ بێت..

٢= تەنها لە دەرگانەی "خوای تاك و تەنیا"دا بلاڵێرەوە، چونکە جگە لەو کەسی تر پاڕانەوەکانت گیرا ناکات.

٣= تەنها "خوای تاك و تەنیا"ت بوێ، چونكە جگە لەو كەسی تر شایانی ویستن نی‌یە..

٤= بۆ "خوای تاك و تەنیا" بڕوانە، چونكە كەسانی تر بە هەمیشەیی نابینرێن، بەڵكو لە پشت پەردەی نەمانەوە ئاوا دەبن.

٥= "خوای تاك و تەنیا" بناسە، چونكە هەر شتێك گەر لە ناسینی‌دا نەگەیتە ئەنجام، سوودی لە دوا نابێت..

٦= یادی "خوای تاك و تەنیا" بكە و ناوی بهێنە، چونكە ئەو قسە و گوفتارانەی كە ڕێگا بۆ ناسینی ئەو خۆش ناكەن، زۆر وتن و دەم‌بادانێكی بێ سوود و ئاكامە!

نعم! صدقت أي جامي: هو المطلوب.. هو المحبوب.. هو المقصود.. هو المعبود.

بەڵێ، ئەی جامی! ڕاستت فەرمووە: داواكراوی ڕاستەقینە و.. خۆش‌ویستراوی ڕاستەقینە و.. ئامانجی ڕاستەقینە و.. پەرستراوی ڕاستەقینە.. هەر تەنها ئەوە!

كه "لا إله إلاّ هو" برابر میزند عالم.

چونكە سەرجەمی ئەم جیهانە وەك ئەڵقەیەكی ذیكر وایە، كە بە چەندەها زمانی جیا جیاو ئاوازی جۆراوجۆر "لا إله إلاّ هو" دووپات دەكاتەوە و شایەتی لەسەر "تەوحید" دەدات.. بەمەش ئەو زامە قووڵە سارێژ دەكات كە ﴿**لا أُحِبُّ الآفِلِينَ**﴾ لە ناخی مرۆڤدا هێنایەوە سۆ، وەك بڵێی خولكی هەموو گرۆی مرۆڤ بكات و پێیان بڵێت:

فەرموون دەست لە هەموو خۆشەویستە مەجازی و فانی‌یەكانتان بشۆن و بەرەو خۆش‌ویستراوی هەمیشەیی و باقی بڕۆن و لێ ببڕێن.

[1] ناوی (نورالدین عبدالرحمن)ە و، لە (جام)ی سەر بە (هەرات)ی ئەفغانستانی ئێستا لە ساڵی ٨١٧ك(١٤١٤ز) لە دایك بووە، پاش تەواوکردنی خوێندن، حەزێکی زۆری لە تەسەووف کردووە و مامۆستا سەعدەدینی کاشغەری کە زانایەکی سەردەمی خۆی و شێخی نەقشبەندیی ئەو سەردەمە بووە، لە تەسەووفدا ڕابەریی کردووە. لە تەمەنی چلودوو ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. سێ دیوانی شیعری ویجدانی و حەوت دیوانی مەسنەویی بەجێهێشتووە. (وەرگێڕ)

دوو تابلۆ

(بیست‌وپێنج ساڵ پێش ئێستا و[1] لەو کاتەدا کە لە ئەستەمبووڵ لەسەر گردی "یووشەع"ی لێواری بسفۆڕدا بڕیاری تەرکی دنیام دا، چەند هاوەڵێکی ئازیز هاتن بۆ لام تاکو لەو بڕیارەم پەشیمانم بکەنەوە و بۆ حاڵەت و باری یەکەم جارم بگێڕنەوە! منیش پێموتن: لێمگەڕێن تا سبەینێ با ئیستیخارەیەکی پەروەردگارم بکەم! بۆ بەیانی ئەم دوو تابلۆیەی خوارەوە بۆ دڵم هاتن، کە هەرچەند بە شێوە و ڕوخسار لە شیعر دەچن، بەڵام شیعر نین. هەر بەو شێوازەش هێشتمنەوە کە هاتنە دڵەمەوە و لەبەر ئەو خاتیرە پیرۆزە قەڵەمم تێ نەبردن. پاشان لە کۆتایی وتەی بیست‌وسێهەمدا دانران و، لەبەر گونجاویی ئەم پلە و مەقامەش هێنرانە ئێرە).

تابلۆی یەکەم

(کە وێنەی حەقیقەتی دنیایە لە نیگای بینینی گومڕایانەوە)

بۆ لای دنیا بانگم مەکە! من خۆم هاتم و بێ کەڵکی و فەسادی ئەوم دی..

چونکە لەبەر ئەوەی "بێ ئاگایی" تیایدا بوو بە پەردە و نووری "حەق"ی داپۆشی، ئەوا:

سەرجەمی بوونەوەرانم بە: "فانی" و "زیانبەخش" هاتە پێش‌چاو.

گەر دەڵێیت: "بوون". دەڵێم: بەڵێ، ئەو بەرگەشم پۆشی، بەڵام گەلێ گیروگرفتی "نەبوون"م لەو پێناوەدا هاتەڕێ!

گەر دەڵێیت: "ژیان". دەڵێم: تامی ئەویشم نۆشی، بەڵام گیرۆدەی گەلێ سزا و ئازاری سەختی ژیان بووم.. چونکە لەم ژیانەدا:

"مانەوە"ی مرۆڤ بۆ ئەو بەڵایە..

"ژیری" سزایە و "تەمەن" هەوایە..

"کەماڵ" فەنایە و.. "کردار" ڕیایە!

تەنانەت نۆشی ئاوات و هیواکانی ئەم ژیانە هەر خۆیان دەبن بە نێشی ئازار و ئەشکەنجەکانی!

"بەیەكشادبوون"یش خودی نەمانە.. ئەوەی کە دەردە تۆ پێت دەرمانە!

ڕووناکی‌یەکانی ئەم جۆرە ژین و بیرکردنەوەیەش تاریکستانێکی ڕەش و چڕ بۆ مرۆڤ فەراهەم دەهێنن و خۆشەویستانیش لەم ڕوانگەیەدا بە وێنەی "هەتیوان"ی بێ نەوا لە پێش چاودا دەنوێنن..

ئەو "دەنگانە"ش کە دێنە گوێی مرۆڤ تێکڕا هەواڵی دڵتەزێنی جودایی و لێكبڕانیان پێیە و، "زیندووان"یش وەك مردووی بێ گیان دەردەکەون.

سەرتاپای "زانستەکان"ی ئەم جۆرە ژیان و دنیایە، وەهم و ئەندێشەی بێ بناغەن و.. هەزاران دەرد و زام و بیماریش لە توێی "دانستەکان"ی‌دا حەشار دراون..

"تام و چێژەکان"یشی سەرتاپا دەرد و ئازارن و.. هەزاران جۆری "نەبوون"یش لە دووتوێی تەنها یەك "بوون"دا خۆیان مەڵاس داوە.

ئەگەر دەشڵێیت: ئەدی ئەی "خۆشەویست"؟!

دەڵێم: بەڵێ، "خۆشەویست"یشم دۆزی‌یەوە، بەڵام سەد ئاخ لە دەست جودایی، کە چەندە ئازاری سەخت دەرخواردی مرۆڤ دەدات!

* * *

تابلۆی دووهەم

(کە وێنەیەکە ئاماژە بۆ حەقیقەتی دنیا دەکات بە لای ڕێڕەوانی ڕێی هیدایەتەوە)

هەر ئەوەندەی پەردەی "بێ‌ئاگایی" لە بەرچاودا لاچوو، بە ئاشکرا نووری "حەق"م بینی و، دەرکەوت کە:

"بوون" بەڵگەی زاتی ئەوە و.. "ژیان"یش ئاوێنەیەکە "حەق"ی تێدا دەدرەوشێتەوە..

"ژیری"ش کلیلی گەنجینەکەیە و.. "نەمان"یش دەرگای "مانەوە"یە!

بریسکەی "کەماڵ" کوژایەوە.. بەڵام خۆری "جەماڵ" لەو ئاسۆیەوە هەڵهات!

ئیتر دوای ئەوە:

"نەمان" بوو بە خودی "بەیەك شادبوون" و.. "ئازار"یش تام و چێژی خۆش و بەلەزەتی بەرهەم هێنا.

بینیم کە "تەمەن" هەر خودی کردارەکانی مرۆڤە و، تا "ئەبەد"یش ئەو تەمەنە درێژخایەن و بەردەوامە..

"تاریکی"یش توێکڵی سەر ڕووی "ڕووناکی"یە و.. ژیانی ڕاستەقینەش لە "مردن"دایە!

"شتان"م بە هاودەم و دڵدەرەوە و هاوڕاز هاتنە پێش‌چاو.. "دەنگەکان"یشم بە ذیکر و یادی خوای گەورە هاتنە بەر گوێ، چونکە سەرجەمی بوونەوەران سەرگەرمی ذیکر و تەسبیحن.

بۆم دەرکەوت کە:

"هەژاری" گەنجینەی "دەوڵەمەندی"یە و.. "هێز"یش لە دووتوێی "بێ‌دەستەڵاتی" و کۆڵەواری‌دایە!

گەر خوای گەورەت دۆزی‌یەوە، هەموو شتێك دەبێت بە هی تۆ. بەڵێ، گەر تۆ بەندەی خاوەنی ئەو موڵکانە بیت، ئەوا سەرجەمی موڵکەکانی ئەو دەبن بە موڵکی تۆ! دەنا گەر بەندەی دەروونی خۆت بیت و لە نەفست ڕازی بیت، ئەوا بێ‌گومان گرفتاری گەلێ بەڵای بێ‌ژمارە دەبیت و، سزای چەندین ئازاری بێ‌سنووریش دەچێژیت.

بەڵام گەر بەندەی ڕاستەقینەی خوای گەورە بیت و، بە ڕاستی ئیمانت پێ هێنا، ئەوا فەرموو خاوێنی و بێ‌گەردی‌یەکی بێ‌سنوور ببینە و تامی بەختەوەری‌یەکی لەژمارەبەدەر بنۆشە و بەدەستی بهێنە.

---

[1] واتە ساڵی ١٩٢٢ز. (وەرگێڕ)

لالآنەوەیەك!

(بیست‌وپێنج ساڵ پێش ئێستا، لە دوای نوێژی عەسری ڕۆژێکی مانگی ڕەمەزانی پیرۆز، قەسیدەی "الأسماء الحسنى"**ی شێخی گەیلانیم** = قُدس سرّه = **خوێندەوە.. حەزم کرد منیش موناجاتێکی هاوچەشنی ئەوەی شێخی گەیلانی بە "ناوە جوانەکان" بنووسم، بەڵام لەبەر ئەوەی لە بەهرەی هۆنین و هەڵبەست نووسین بێبەشم، هەر ئەم ئەندازەیەم بۆ نووسرا و = بە داخەوە = نەمتوانی تەواوی بکەم.**

ئەم موناجاتەش خرایە کۆتایی پەیامی "پەنجەرەکان"ەوە، کە مەکتووبی سی‌وسێهەمە. بەڵام لەبەر گونجاویی ئەم مەقامە، هێنرا بۆ ئێرە).

هو الباقي

حكيم القضايا نحن في قبض حكمه

هو الحكم العدل له الأرض والسماء

عليم الخفايا والغيوب في ملكه

هو القادر القيوم له العرش والثرى

لطيف المزايا والنقوش في صنعه

هو الفاطر الودود له الحسن والبهاء

جليل المرايا والشؤون في خلقه

هو الملك القدوس له العز والكبرياء

بديع البرايا نحن من نقش صنعه

هو الدائم الباقي له الملك والبقاء

كريم العطايا نحن من ركب ضيفه

هو الرزاق الكافي له الحمد والثناء

جميل الهدايا نحن من نسج علمه

هو الخالق الوافي له الجود والعطاء

سميع الشكايا والدعاء لخلقه

هو الراحم الشافي له الشكر والثناء

غفور الخطايا والذنوب لعبده

هو الغفار الرحيم له العفو والرضاء

ئەی "نەفس"ەکەم!

تۆش وەك "دڵ"م..

بە ئەشكی گەش

هانا بۆ فریادڕەس بەرە و..

بڵێ: من خۆم "فانی"م.. ئیتر "فانی"م ناوێ..

دەستەوسانم.. كۆڵەوارم..

شتی "دەستەوسان"م ناوێ!

"ڕۆح"ی خۆمم بە خواوەندی "ڕەحمان" سپارد..

هیچ كەسێكی دیكەم ناوێ!

ئەوم دەوێ..

"یار"ی باقیی فانی‌نەبووی تاكم دەوێ.

من گەردیلەم..

بەڵام خۆری ئاوانەبووی هەمیشە بێباكم دەوێ.

خۆم لە خۆمدا: هیچی ئەندەر هیچم، کەچی:
سەرانسەری بوونەوەری پاکم دەوێ.

بەرهەمی سەرنجدانێك

لە سەوزەڵانیی بارلا و درەختی کاژ و قەتران و عەرعەر و سوورە چنار

(کە پارچەیەکە لە مەکتووبی یازدەهەم، لەبەر گونجاویی ئەم مەقامە هێنرایە ئێرە)

جارێکیان، لە دەمی ڕەهەندەییم لە "بارلا"دا، لەسەر لوتکەی چیایەکەوە سەیری درەختی کاژ و قەتران و عەرعەرم دەکرد، کە هەموو لایەکی ئەو دەوروبەرەیان داپۆشیبوو، سەرنجی بارودۆخ و ناوازەیی شێوە و دیمەنیانم دەدا..کتوپڕ سروەیەکی لەسەرخۆ و نیان لەراندنیەوە و ئەو دۆخە کپ و ئارام و بەسام و شکۆیەی ئەوانی گۆڕی و خستنیە کۆڕێکی ذیکر و تەسبیح و تەهلیل و، حاڵ و جەزبەی شەوق و شادی‌یەوە. بینیم سەرتاپای ئەو دیمەنە قەشەنگ و ڕەنگینەی کە شادمانیی ئاوێزان بووە، دەرسی پەند و ئامۆژگاریی لـێ دەچۆڕێت و دانایی بە گوێی مرۆڤدا دەچرپێنێت. یەکسەر لەو دیمەنەوە، ئەم بڕگە کوردی‌یەی خوارەی شێخ ئەحـمەدی جزیریم[1] هاتەوەیاد کە دەڵێت :

هەرکەس بتەماشاگەهی حوسنا تە ژ هەر جا

تەشبیهی نیگاران ب جەمالا تە دنازن[2]

واتە هەموان، لە هەموو لایەکەوە، بە پەلە بۆ بینینی جوانیی تۆ هاتوون و، شانازی بەو جوانی‌یەی تۆوە دەکەن!

جا بۆ دەربڕینی واتاکانی ئەو ئامۆژگاری و پەندانەی کە لەو دیمەنەوە هەستم پێ کرد، "دڵ"م بەم شێوەیەی خوارەوە دایە پڕمەی گریان:

یا رب![3]

هر حی بە تماشاگە صُنع تو ز هر جای بە تازی..

زنشیب أز فرازی، مانند دلان به ندائی.. به آوازی..

دم دم ز جمال نقش تو در رقصبازی..

ز کمال صنع تو خوش خوش بگازی..

ز شیرینی آواز خود هی هی دنازی..

أز وی رقص آمد جذبه خوازی..

أزین آثار رحمت یافت هر حی درس تسبیح نمازی..

إیستاده است هر یکی بر سنك بالا سر فرازی..

دراز کرده است دستهارا به درگاه إلهی همچو شهبازی..

به جنبید است زلفهارا به شوق أنگیز شهنازی..

به بالا میزنند أز بردَهای "های هوی": عیشق بازی..

میدهد "هوشه" گیرینهای درینهای زوالی أز حب مجازی..

بر سر محمودها نغمههای حزن أنگیز أیازی..

مُردههارا نغمههای أزلی أز حزن أنگیز نوازی..

"روحه" مسآید أزو زمزمهء ناز و نیازی..

"قلب" مسخواند أزین آیاتها: سر توحید ز علو نظم إعجازی..

"نفس" مسخواند درین ولولهها.. زمزمهها: ذوق باقی در فنای دنیابازی..

"عقل" مسبیند أزین زمزمهها.. دمدمهها: نظم خلقت، نقش حکمت، کنز رازی..

آرزو میدارد "هوا" أزین همهمهها، هوهوها: مرگ خود در ترك أذواق مجازی..

"خيال" بيند أزين أشجار: ملائك را جسد آمد سماوى با هزاران نى..

أزين "نى"ها شنيدت "هوش": ستايشهاى ذات حى..

ورقهارا زبان دارند.. همه هو هو ذكر دارند به در معناى حى حى..

چو "لا إله إلاّ هو" برابر ميزند هر شى..

دمادم جويدند: "يا حق".. سراسر گويدند: "ياحى"

برابر ميزنند: "ألله".

* * *

واته:

ئەی پەروەردگارم!

هەموو زیندەوەرێك لە گشت شوێنێك‌دا، پێكەوە، بۆ جوانیی تۆ دەڕوانن و، سەرنجی تێڕامان ئاراستەی دیمەنە ناوازەكانی گۆی زەوی دەكەن، كە پیشانگای سنعەتی نایابی تۆیە.

هەموو یەكێك لەو زیندەوەرانە، بە وێنەی دەلاڵ و بانگەوازكار، لە هەموو جێگایەك‌دا.. لە زەوی.. لە ئاسمانە بڵندەكاندا، دەنگیان لێ هەڵبڕیوە و لە بارەی جوانیی تۆوە دەدوێن و، بینەران و سەرنجدەرانی پێ ئاشنا دەكەن.

ئەم درەختانەش، كە هەندێكن لەو دەلاڵ و بانگەوازكارانە، لە خۆشی و مەستیی جوانیی نەخش و نیگارەكانت بەسەر ڕوخساری بوونەوەرەوە، كەوتوونەتە لەنجەولار و، جەزبەی شادمانی‌یان لێ هاتووە و..

لە ئەنجامی بینینی كەماڵی سنعەتی تۆوە، چەندین ئاوازی ذیكر و زایەڵەی نەرم و نیان دەردەبڕن و بە گوێی ئێمەی‌دا دەدەن.. دەڵێی دەنگ‌خۆشیی زایەڵەی ئاوازەكانیان، پتر مەستی كردوون و بە لەنجەولاری نازەوە هەموویانی هێناوەتە سەما. هەر بۆیە، بۆ سەما و لەنجەولاری ئاوا، ڕاپەڕیون و ئارەزووی مەستی و جەزبەش كەمەندكێشی كردوون.

هەموو زیندەوەرێك ئیلهامی نوێژ و تەسبیحاتی تایبەتیی خۆی لە ئاسەوارەکانی ئەم میهرەبانی‌یە تایبەتەوە وەردەگرێت.

پاش خوێندن و وەرگرتنی ئەو دەرسە ڕەوانە، یەك بە یەکی ئەو درەختانە لەسەر تاشە بەردێکی ڕەق ڕادەوەستێت و دەستەکانی ڕووەو عەرشی مەزن ڕادەگرێت..

نابینیت هەموویان پۆشاکی بەندایەتی‌یان پۆشیوە و، لە بەردەم دەرگانەی خوای مەزندا دەستەکانیان بە لالانەوەی گەرمی بەکوڵ هەڵبڕیوە، دەڵێی: "شابازی قەلەندەر"ن؟![4]

پەلە ناسکەکانیشیان بە وێنەی پەلکە جوان و دلڕفێنەکانی "شاناز"[5] دەلەرێنەوە و، چەندەها تاسەی ناسك و چێژی بەرز و بلند لە بینەراندا دەوروژێنن؟!

دەڵێی ئەم جوانی‌یە بەجارێ سەرجەمی چینەکانی عیشق دەخرۆشێنێت.. تەنانەت پەنجە ناسك و نیانەکانیشی بەسەر قووڵترینی ژێ هەستیارەکانی مرۆڤدا دەهێنێت!

ئەم بارودۆخە سەرنجبزوێنەی درەختەکان، واتای وەك ئەمەی خوارەوە بە بیری مرۆڤدا دەهێنێت:

دیمەنی ئاوا، پەژارەیەکی خەمناك دەخاتەوە یاد و.. گریانێکی تاڵیش لە قووڵایی ناخی مرۆڤدا هەڵدەقوڵێنێت. ئەو ناخەی کە بە ئازاری نەمانی خۆشەویستە مەجازی‌یەکان، هەردەم دێنەوە سۆ و پتر دەکولێنەوە.

ئەو دیمەنە، ئاوازی جودایی و ئازاری بەسوێ بە گوێی عاشقاندا دەدات، ئەوانەی کە بە وێنەی لێك‌بڕانی سوڵتان مەحموود لە "ئەیاز"ی خۆشەویستی، لە دڵخوازەکانیان دابڕاون!

ئەم درەختانە، بە ئاوازە خەمناك و ناسکەکانیان، دەڵێی زایەڵەی "نەمری" بە گوێی ئەو مردووانەدا دەدەن کە لە گفتوگۆ و لێدوانی دنیا بڕاون.

"گیان"یش لەم دیمەنانەوە تێ‌گەیشت کە:

سەرجەمی شتان، بە تەسبیح و تەهلیل و ذیکرەوە، ڕوویان لە درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی بەدیهێنەری مەزن کردووە. کەواتە ئەو دەنگانەی لێیان دەبیستڕێت: دەنگ و زایەڵەی لاڵانەوەکانیانە.

"دڵ"یش، لە ناوەندی هۆنینەوە بەرز و بڵندەکەی ئەم ئیعجازە ناوازەیەدا، نهێنیی "تەوحید" لەسەر ڕوخساری ئەو درەختانەدا دەخوێنێتەوە، کە دەڵێی هەریەکەیان ئایەتێکی بەرجەستەی قورئانی پیرۆزن..

واتە: هێندە ڕێسای دەراسا و.. سنعەتی ناوازە و.. ئیعجازی حیکمەت لە بەدیهێنانی هەریەکەیاندا دەبینیت کە ئەگەر سەرجەم هۆکارەکانی گەردوون کۆببنەوە و خاوەن ویست و ئیختیار و تواناش بن، ئنجا ناتوانن لاسایییان بکەنەوە و هاووێنەیان بەدیبهێنن!

"نەفس"یش کە هەموو جارێك ئەم بارودۆخە لە درەختەکاندا دەبینێت، "بوونەوەر" وا دێتە پێشچاوی کە: لە بەردەم تەوژمی گێژاوی بەخوڕەمی زەمان و جودایی‌دا تەپاوتلی پێ کەوتبێت!

بۆیە، لەتاوا، کەوتە گەڕان و پشکنین و، خولیای دۆزینەوەی چێژێکی نەبڕاوەی هەمیشەیی کەوتە سەر، تا لە ئەنجامدا ئەم واتایەی پێ ڕاگەیەنرا کە: "بە وازهێنانت لە دنیاپەرستی، مانەوەت دەستگیر دەبێت"!

"عەقڵ"یش: ڕێكوپێکیی بەدیهاتن و.. نەخش و نیگاری حیکمەت و.. گەنجینەکانی چەندەها نهێنیی مەزنی لە توێی:

ئەم دەنگە ناسك و ئارامانەی درەختەکان و سەرجەمی زیندەوەران و.. ئاورنگی ڕووەکە وردیلەکان و..شنەی سروەی هەوا فێنکەکاندا.. بەدی کرد!

لەوەش تێگەیشت کە هەرچی شت هەیە، بە چەندین لایەن و ڕوو، تەسبیحاتی خۆی بۆ بەدیهێنەری مەزنی ڕادەگەیەنێت!

سەبارەت بە "ئارەزووی نەفس"یش، ئەوا چێژێکی هێندە ناسك لە خشەی گەڵاکان و هەڵکردنی سروە نیانەکان هەست پێ دەکات کە سەرتاپای چێژە مەجازییەکانی لە بیر دەباتەوە، تەنانەت هێندە تام و چێژ لەو دیمەنە وەردەگرێت

که پڕ به دڵ حەز دەکات دەست لەو تام و چێژە مەجازیـیانە هەڵبگرێت = کە جەوهەری ژیانی ئەون = و لە پێناوی ئەو چێژە حەقیقیـیانەدا بمرێت و بتوێتەوە!

"ئەندێشە"ی مرۆڤیش، ئەم دیمەنەی وا دێتە بەرچاو کە: وەك بڵێی مەلائیکەتانی سەرپەرشتیکاری ئەم درەختانە، ڕۆشتبنە ناو قەد و ڕەگەکانیان و پۆشاکی لق و پەلە قامیشی‌یە جۆراوجۆرەکانی ئەوانیان پۆشیبێت! دەڵێی پادشای ئەزەل لەگەڵ ئاوازی سەدان شمشاڵ و لە ناوەندی نمایشێکی بەسام و شکۆدا جەستەی ئەم درەختانەی بە بەری ئەوان پۆشیوە! تاکو درەختەکان بە هەست و شعوورێکی تەواو = نەك لە شێوەی چەند جەستەیەکی ڕەقی بێ گیان و هەستدا = شوکرانە و منەتباریی خۆیان پێشکەشی خوای میهرەبان بکەن.

ئەو شمشاڵانە، چەند ئاوازێکی هێندە ناسك و بێ گەرد و کاریگەر دەردەکەن دەڵێی سیمفۆنیایەکی ئاسمانین و لە مۆسیقایەکی عولْوی و بەرزەوە دەرچوون! ئەوەتا بیری مرۆڤ تا گوێیان لێ ڕابگرێت، هەرگیز سکالای جودایی‌یان لێ نابیستێت، وەك ئەو نالەی جودایی‌یەی کە سەرجەمی عاشقان، لە پێشەنگیانەوە "مەولانای ڕۆمی" لێیان دەبیستن[6]..

بەڵکو چەندەها جۆری شوکر و ستایشی نیعمەت‌بەخشی میهرەبانیان لێ دەبیستێت کە پێشکەشی خواوەندی "حي" و "قيّوم"ی دەکەن!

لە کاتێك‌دا کە درەختەکان بوون بە جەستەی فریشتەی سەرپەرشتیکاریان، گەڵاکانیشان وەك "زمان"یان لێ هات و، تەنها بە هەڵکردنی سروەیەکی ناسك، بە هەزاران زمان، ذیکری: "هو.. هو"یان دووپات دەکردەوە و.. بە "ژیان"ەکەشیان سڵاوی خۆیان بۆ بەدیهێنەری "حي" و "قيّوم" ڕاگەیاند.

چونکە سەرانسەری بوونەوەران لە ناوەندی ئەڵقەیەکی مەزنی ذیکردا کار دەکەن و پێکەوە و بە یەك دەنگ دەڵێن: "لا إله إلا هو".

هەریەکەشیان، بە زمانی توانست و لێهاتنی سروشتیی خۆی، لە دەرگانەی گەنجینەی میهرەبانیی خوای گەورەدا، دەستەکانی هەڵبڕیوە و، بە دووپاتکردنەوەی "یا حق" داوای مافی ژیان دەکات و.. بە زمانی:

"بەدەستهێنانی ئەو ژیانەش" هەموویانذیکری ناوی: "یا حي" بە بەردەوامی دەڵێنەوە!

فیا حي ویا قیوم! بحق اسم: "حي و قیوم":

حیاتی دە بە إین قلب پریشان را..

إستقامت دە بە إین عقل مشوش را.

آمین.

---

[1] شێخ ئەحمەدی جزیری بە "مەلای جزیری" بەناوبانگە و خەڵکی جزیرەی بۆتانە. مێژوونووسانی ئەدەبی کوردی هێشتا بە تەواوی بۆیان ساغ نەبووەتەوە کە ئایا لە سەدەی شەشەم یان نۆهەمی کۆچیدا ژیاوە؟ دیوانەکەی چەند جار چاپ کراوە. پوختەترینیان تا ئێستا ئەو چاپەیە کە مامۆستا هەژاری موکریانی = خوا لێی خۆش بێت = بە لێکدانەوەی تێر و تەسەلی خۆیەوە چاپی کردووە، چەند پێشەکی و سەرەتایەکی بەسوودیشی بۆ نووسیوە. بڕوانە: (دیوانی عارفی ڕەببانی شێخ ئەحمەدی جزیری مەشهوور بە مەلای جزیری) شەرح و لێکدانەوەی هەژار چ/ سرووش = تاران ١٣٦١ هەتاوی. (وەرگێڕ)

[2] سەرچاوەی پێشوو، ل ٣٧٦. (وەرگێڕ)

[3] ئەم لاڵانەوە فارسییە هەندێ وشەی کوردی و تورکیشی تێکەڵ بووە. (وەرگێڕ)

[4] خزمەتگوزاری شێخ عبدالقادری گەیلانی بووە و، هەر لەسەر دەستی ئەویشدا پێگەیشتووە و بە پلەکانی ویلایەتدا سەرکەوتووە. (دانەر)

[5] کیژێك بووە کە بە جوانیی خۆی و قژ و پەرچەمی بەناوبانگ بووە. (دانەر)

[6] ئاماژەیە بۆ یەکەم بەیتی "مەسنەویی مەعنەوی"ی مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی، کە دەڵێت:
بشنو أز نی چون حکایت می کند
وز جداییها شکایت می کند.
(وەرگێڕ)

نامەیەك

گوفتاری ئەستێرەکان دەردەبڕێت

جارێکیان لەسەر یەکێك لە لوتکەکانی چیای "چام"ەوە لە ئارامیی شەودا، سەیری ڕووی گەشی ئاسمانم دەکرد. کتوپڕ ئەم بڕگانەی خوارەوە بۆ دڵم هاتن. وەك بڵێی ئەندێشەم گوێی لەو گوفتارانە بووبێت کە ئەستێرەکان بە زمانی حاڵ دەریاندەبڕی! ئنجا لەبەر نەشارەزاییم لە ڕێسا و دەستوورەکانی شیعر نووسیندا، ئەو واتایانەم چۆن بە دڵدا هات هەروەهاش نووسیمنەوە، بێ ئەوەی بتوانم لەسەر کێشی شیعر و هۆنین ڕێکیان بخەم.

ئەم بڕگانەش لە مەکتووبی چوارەم و کۆتایی هەڵوێستی یەکەمی وتەی سیودووهەمەوە، هێنران بۆ ئێرە:

خوێ بۆ وتاری بەتام و شیرینی ئەستێرەکانیش ڕابگرە..

با بزانیت کە: مۆری حیکمەتی نەخشاوی سەر ڕوخساری "بوون" چیی بڕیار داوە!

* * *

دەبینیت: هەموویان پێکەوە لەسەر زمانی "حەق" دەدوێن و، بە یەكدەنگ دەڵێن:

ئێمە بەڵگەی ڕوونی درەخشانین لەسەر سام و هەیبەتی خواوەندی بەتوانای شکۆمەند.

* * *

ئێمە شایەتی ڕاستین لەسەر "بوون" و "تەنیایی" و "توانست"ی بەدیهێنەری مەزن..

به چەشنی مەلائیکەت، تەماشای ئەو موعجیزاتە خنجیلە و ناسکۆڵانە دەکەین کە ڕووی زەوی‌یان ئارایشت داوە.

* * *

ئێمە هەزاران چاوی بینەرین کە لە ئاسمانەوە بەسەر ڕووی زەوی‌دا دەڕوانین و، سەیری بەهەشت دەکەین[1].

هەزاران بەری ڕەنگینی درەختی بەدیهاتووانین کە دەستی دانستی خواوەندی شکۆمەند و خاوەنی جوانی بە ئاسمان و لق و پەلەکانی ڕێی کاکێشاندا هەڵی‌واسیوین.

* * *

ئێمە بریتیین لە چەند مزخەوت و خانە و لانەیەکی خەڕۆك و بڵند و، چەند خڵۆپیێکی ڕووناکی‌بەخش و، چەندەها کەشتی و فڕۆکەی‌خەورە بۆ ئاسمان‌نشینان.

* * *

ئێمە موعجیزەی توانستی بەتوانایەکی خاوەن کەماڵ و.. کاری دەراسا(خارق)ی سنعەتی دانایەکی شکۆمەندین و..

حیکمەتی نایاب و.. خیلقەتی‌خەورە و‌خرنگ و.. چەندەها جیهانی ڕووناکیمان لە ئامێز‌خرتووە!

* * *

بەم جۆرە دەرکەوت کە: ئێمە بە هەزار و یەك زمان، هەزار و یەك بەڵگە بەرچاو دەخەین‌و دەیاندەین بە‌خوێی کەسانێك‌دا کە مرۆڤی ڕاستەقینەن.

دەك چاوی بابای موڵحید کوێر بێت، کە ڕووی ڕووناکی ئێمە نابینێت و، خ‌وفتارە ڕوون و ڕەوانەکانمان نابیستێت!.. ئێمە چەند بەڵگەیەکی ڕاست و ڕەواین کە "حەق" لەسەر زارمان دەردەچێت.

* * *

سککە و مۆری هەمووومان هەر یەکێکە و.. تێکڕا تەسبیحاتخوزار و بەندەی پەروەردخارمانین و لە ژێر فەرمانی ئەودایین.

ئێمە بەدەم جەزبەی خۆشەویستیی خوایخەورەوە یاد و ذیکری ئەو دەکەین و، هاوبەشی ئەڵقەی ذیکری ڕێی کاکێشانین!

---

[1] واتە: ڕووی زەوی شەتڵگا و کێڵگەی بەهەشتە، موعجیزاتی بێسنووری توانستی خوایخەورەی تێدا پێشچاو دەخرێت. جا هەروەك مەلائیکەتانی ناو جیهانی ئاسمانەکان تەماشایخۆی زەوی دەکەن و ئەو موعجیزاتانەی تێدا دەبینن، ئەو ئەستێرانەش، کە وەك چاوی ئاسمانەکان وان، بە هەمان جۆرن، چونکە بە چەشنی مەلائیکەتان تەماشای بەدیهاتووە ناسکۆڵەکانیخۆی زەوی دەکەن و، لە هەمان کاتدا بۆ جیهانی بەهەشتیش دەڕوانن و، کارە دەراسا و کاتییەکانی ئێرە لە شێوە باقی و هەمیشەییەکانی ئەوێدا دەبینن. واتە ئەو ئەستێرانە لەو کاتەدا کە تەماشایخۆی زەوی دەکەن، بە ڕوانینێکی تر، ئاوڕیش لە بەهەشت دەدەنەوە، واتە چاویان لە هەردوو جیهانەکەیە. (دانەر)